

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม

อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

Extension Guidelines for Herb Production in Mae Chaem Subdistrict Municipality,

Mae Chaem District, Chiang Mai Province

สำเริง แสสนวงศ์ (Samroeng Saensuwong)¹ สินีสุข คุรุทเมือง แสนเสริม (Sineenuch Khurutmuang Sanserm)²นารีรัตน์ สิริสาร (Nareerat Seerasarn)³

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร (2) สภาพการผลิตพืชสมุนไพร (3) ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริม (4) ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร และ (5) ความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการผลิตสมุนไพร โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากร คือ ผู้ปลูกพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม 1,567 ราย ใช้สูตร Taro Yamane ที่ค่าความคลาดเคลื่อน 0.08 ขนาดตัวอย่าง 142 ราย สุ่มตัวอย่างแบบง่าย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ใช้สถิติ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ พบว่า (1) เกษตรกรร้อยละ 99.3 ปลูกพืชสมุนไพรร่วมกับพืชอื่น (2) เกษตรกรปลูกพืชสมุนไพรเฉลี่ย 1.33 ไร่ ร้อยละ 87.3 แปรรูปโดยวิธีทำแห้ง และร้อยละ 69.7 ไม่เคยทำกิจกรรมการตลาด เช่น การโฆษณา และการประชาสัมพันธ์ (3) เกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริมในระดับมากด้านการตลาด การปลูก และการแปรรูปพืชสมุนไพร และมีความต้องการด้านวิธีการส่งเสริมในระดับมาก ได้แก่ การส่งเสริมแบบกลุ่ม มวลชน และรายบุคคล (4) เกษตรกรมีปัญหาในระดับมากด้านการแปรรูป การตลาด และการปลูกพืชสมุนไพร (5) เกษตรกรเห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตสมุนไพรประเด็นการส่งเสริมในระดับมากด้านการปลูก การแปรรูป และการตลาดพืชสมุนไพร และเห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริมในระดับมากทั้ง 3 วิธี ได้แก่ การส่งเสริมแบบกลุ่ม มวลชน และรายบุคคล แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรครั้งนี้ หน่วยงานส่งเสริมควรอบรมในหัวข้อการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ผ่านวิธีการบรรยาย โดยจัดการบรรยายอย่างต่อเนื่อง ร่วมกับการวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตดีและทนทานต่อโรคพืช เพื่อแก้ปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืชให้กับเกษตรกร

คำสำคัญ แนวทางการส่งเสริมการเกษตร การผลิตพืชสมุนไพร เทศบาลตำบลแม่แจ่ม¹นักศึกษาลัทธิสุทธเกษตรศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช samroeng.sae@mystou.net²รองศาสตราจารย์ ดร.ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช sineenuch.san@stou.ac.th³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช nareerat.see@stou.ac.th

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

Abstract

The objectives of the research were to study (1) demographic data of farmers, (2) conditions of herb production, (3) extension needs for the extension topics and methods, (4) problems related to herb production extension, and (5) extension guidelines for herb production. This research was a survey research. The population of this study was 1,567 farmers and sample size was 142 farmers in Mae Chaem Subdistrict Municipality, selected through simple random sampling method. Data were collected by conducting interviews. Statistics used were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, and ranking. The results stated as followed. (1) About 99.3% of farmers grew herbs with other plants. (2) An average of herb growing plot was 1.33 rai. About 87.3% of farmers processed herbs by dehydration and 69.7% of farmers never did herb marketing such as advertising and public relations. (3) Farmers had high level of needs for herb marketing, herb growing, and herb processing; and had high level of needs for group extension, mass extension, and individual extension. (4) Farmers experienced problems at high level for herb processing, herb marketing, and herb growing. (5) Farmers agreed with extension guidelines for herb production at high level regarding extension topics for herb growing, herb processing, and herb marketing; and agreed with extension guidelines for herb production at high level regarding extension methods for group extension, mass extension, and individual extension. Extension guidelines for herb production were as followed. Extension organizations should provide trainings on the topic of crop pest prevention and control through lecture method continually, and research and develop high-yield and disease-resistant strains, in order to solve farmers' problem with crop diseases and pests.

Keywords: Extension guidelines, Herb production, Mae Chaem Subdistrict Municipality

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

บทนำ

อุตสาหกรรมสมุนไพรมีศักยภาพในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน เนื่องจากสมุนไพรได้รับความนิยมจากผู้บริโภคทั่วโลกอย่างต่อเนื่อง ตลาดสมุนไพรโลกมีมูลค่ารวมกัน 9.18 หมื่นล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐหรือประมาณ 3 ล้านล้านบาท อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์สมุนไพรอยู่ที่อัตราร้อยละ 3-12 ต่อปี รัฐบาลไทยตั้งเป้าในการเป็นประเทศผู้ส่งออกวัตถุดิบสมุนไพรคุณภาพและผลิตภัณฑ์สมุนไพรชั้นนำของภูมิภาคอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2564 โดยการเพิ่มมูลค่าของวัตถุดิบสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สมุนไพรจาก 1.8 แสนล้านบาทในปี พ.ศ. 2560 ให้เป็น 3.6 แสนล้านบาทในปีพ.ศ. 2564 (กระทรวงสาธารณสุขและองค์การภาครัฐ-เอกชน, 2560, น.1-35)

การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพผู้ประกอบการด้านสมุนไพรถือเป็นหนึ่งในกลยุทธ์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ กล่าวคือ หนึ่งในกลยุทธ์ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว คือ การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของผู้ประกอบการขนาดเล็กและกลางให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการตลาดและการผลิตสมุนไพร (ฝ่ายนโยบายและแผน กองแผนและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่, 2559, น.98) ตัวอย่างโครงการส่งเสริมพืชสมุนไพรที่ประสบความสำเร็จมานานหลายปีขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ คือ การจัดสรรงบประมาณสนับสนุนงาน “หนานนี้ที่เมืองแกน” (องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่, ม.ป.ป., น.1) ซึ่งเป็นงานเทศกาลท่องเที่ยวท้องถิ่นของเทศบาลเมืองแกน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ในงานมีกิจกรรมที่เน้นการประยุกต์ภูมิปัญญาของชาวบ้าน มีการจัด “กาตหมั่ว” หรือตลาดขายสินค้าของเกษตรกร ซึ่งมีผัก ผลไม้ สมุนไพร และอาหารพื้นบ้านหลายอย่าง มีการจัดทำไส้ฉั้วสมุนไพรที่ยาวที่สุดในโลก และยังมีบริการนวดแบบพื้นบ้านล้านนา ซึ่งผสมผสานการใช้สมุนไพร ที่เรียกว่า การย่ำขางอีกด้วย

เทศบาลตำบลแม่แจ่มมีโครงการส่งเสริมการปลูกและแปรรูปพืชสมุนไพรอยู่ 2 โครงการ ตามแผนพัฒนาท้องถิ่น 4 ปี (พ.ศ. 2561–2564) ทั้ง 2 โครงการเป็นโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเทศบาลตำบลแม่แจ่ม (เทศบาลตำบลแม่แจ่ม, 2561, น.1)

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่และเทศบาลตำบลแม่แจ่มที่ผ่านมายังมีปัญหาหลายประการ เช่น การผลิตพืชสมุนไพรไม่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ผู้ผลิตยังขาดความรู้ทางเทคนิคและวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการผลิตพืชสมุนไพร หน่วยงานของรัฐสนับสนุนการผลิตพืชสมุนไพรอยู่น้อยอยู่ นอกจากนั้น การรวมกลุ่มด้านการผลิตพืชสมุนไพรยังมีอยู่อย่างจำกัด ทั้งยังขาดการเชื่อมโยงกับเครือข่ายสมุนไพรในระดับประเทศ และการสืบต่อและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านสมุนไพรน้อย ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรสูญหายไปตามกาลเวลา (ภัชรบท ฤทธิ์เต็ม, 2558, น.5-8) การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม ในประเด็นเกี่ยวกับสภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมพืชสมุนไพรของเกษตรกร และความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมพืชสมุนไพร เพื่อนำข้อมูลจากการวิจัยดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรต่อไป

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษา 1) ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร 2) สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร 3) ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร 4) ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร และ 5) ความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่ม จากข้อมูลของเทศบาลตำบลแม่แจ่ม มีจำนวน 1,567 ครัวเรือน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane ที่ค่าความคลาดเคลื่อน 0.08 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 142 คน สุ่มตัวอย่างแบบง่าย ตามสัดส่วนของเกษตรกรในแต่ละหมู่บ้าน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วย 5 ตอน ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร 2) สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร 3) ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร 4) ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร และ 5) ความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร โดยข้อคำถามทั้งหมดได้มาจากการทบทวนวรรณกรรมด้านการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร ทดสอบแบบสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลช้างเคื่อง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 30 คน ค่าความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์แต่ละตอนดังนี้ ความต้องการประเด็นการส่งเสริมของเกษตรกรเท่ากับ 0.959 ความต้องการวิธีการส่งเสริมของเกษตรกรเท่ากับ 0.922 ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรเท่ากับ 0.954 ความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านประเด็นการส่งเสริมเท่ากับ 0.954 และความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริมเท่ากับ 0.952 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับโดยกำหนดเกณฑ์ค่าน้ำหนักเฉลี่ย ดังนี้ 1.00 – 1.80 น้อยที่สุด 1.81 – 2.60 น้อย 2.61 – 3.40 ปานกลาง 3.41 – 4.20 มาก และ 4.21 – 5.00 มากที่สุด

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร เกษตรกรอายุเฉลี่ย 56.00 ปี เป็นเพศหญิงร้อยละ 55.6 สมรสร้อยละ 90.2 สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 38.7 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.75 คน จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.40 คน ร้อยละ 78.2 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ร้อยละ 67.6 เป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เกษตรกรร้อยละ 99.3 ปลูกสมุนไพรแบบปลูกร่วมกับพืชอื่น โดยเฉลี่ยปลูก 1.34 ไร่ โดยร้อยละ 78.8 ปลูกข้าวนาปี โดยเฉลี่ยปลูก 5.18 ไร่ ร้อยละ 62.6 ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ โดยเฉลี่ยปลูก 7.92 ไร่ ร้อยละ 9.8 ปลูกพืชอื่นๆ เช่น หอมแดง และกระเทียม โดยเฉลี่ยปลูก 5.38 ไร่ ร้อยละ 7.7 ปลูกยางพารา โดยเฉลี่ยปลูก 3.82 ไร่ และร้อยละ 0.7 ปลูกสมุนไพรแบบปลูกเดี่ยว โดยเฉลี่ยปลูก 1.34 ไร่ เกษตรกรทั้งหมดมีรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายในภาคการเกษตร โดยเฉลี่ย 97,542.00 บาทต่อปี ร้อยละ 93.7 มีหนี้สินในภาคการเกษตร โดยเฉลี่ย 18,726.00 บาทต่อปี เกษตรกรร้อยละ 86.7 มีรายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตรโดยเฉลี่ย 77,228.00 บาทต่อปี และร้อยละ 71.1 มีหนี้สินนอกภาคการเกษตร โดยเฉลี่ย 13,210.00 บาทต่อปี เกษตรกรร้อยละ 52.1 ไม่ได้ใช้เครื่องจักรสำหรับเตรียมดิน แต่ใช้แรงงานคน ร้อยละ 45.8 ไม่ได้ใช้เครื่องปลูกที่ใช้เครื่องยนต์ แต่ใช้

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

แรงงานคน ร้อยละ 40.9 ไม่ได้ใช้เครื่องเก็บเกี่ยวที่ใช้เครื่องยนต์ แต่ใช้แรงงานคน ร้อยละ 82.4 ใช้บ่อน้ำบาดาล และร้อยละ 43.7 ใช้แม่น้ำ

2. สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

ข้อมูลสภาพการผลิตพืชสมุนไพรแบ่งเป็น 3 ส่วน ตามกระบวนการผลิตพืชสมุนไพร ได้แก่ สภาพการปลูกพืชสมุนไพร สภาพการแปรรูปพืชสมุนไพร และสภาพการทำกิจกรรมการตลาดพืชสมุนไพร เพื่อให้สามารถเข้าใจวิธีการผลิตพืชสมุนไพรที่เกษตรกรทำอยู่เดิม

1) *สภาพการปลูกพืชสมุนไพร* พืชสมุนไพรที่ปลูก ได้แก่ พริก ตะไคร้ มะกรูด และโหระพา ร้อยละ 78.2 74.7 70.4 และ 69.0 ตามลำดับ เกษตรกรทั้งหมดปลูกพืชสมุนไพรเพื่อบริโภค โดยร้อยละ 90.9 ปลูกพืชสมุนไพรเพื่อจำหน่ายด้วย มีพื้นที่การปลูกพืชสมุนไพรเฉลี่ย 1.33 ไร่ ร้อยละ 97.2 เตรียมแปลงปลูกโดยการไถพรวน ร้อยละ 99.3 เตรียมพันธุ์ปลูกโดยการเพาะพันธุ์จากเมล็ด ร้อยละ 76.1 พรวนดินทุกเดือน ร้อยละ 80.3 ใส่ทั้งปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ ร้อยละ 97.2 ป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยใช้ทั้งสารเคมีและวิธีธรรมชาติ ร้อยละ 99.3 เก็บเกี่ยวส่วนผล ร้อยละ 47.9 ขายพืชสมุนไพรสดที่ไม่ผ่านการแปรรูปให้กับผู้ค้าส่ง มีต้นทุนในการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่เฉลี่ย 3,797.67 บาท และมีกำไรจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่เฉลี่ย 14,307.24 บาท

2) *สภาพการแปรรูปพืชสมุนไพร* เกษตรกรร้อยละ 87.3 แปรรูปโดยวิธีทำแห้ง ได้แก่ การตากแดด การผึ่งลม และการใช้เครื่องอบเกษตรกรทั้งหมดแปรรูปเพื่ออุปโภคบริโภค ร้อยละ 83.8 แปรรูปพืชสมุนไพรเพื่อจำหน่ายด้วย มีเพียงร้อยละ 16.9 ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ร้อยละ 46.5 ขายพืชสมุนไพรแปรรูปให้กับผู้ค้าส่ง เกษตรกรประมาณการต้นทุนของสมุนไพรแปรรูปเฉลี่ยร้อยละ 34.54 ของราคาขาย มีกำไรของสมุนไพรแปรรูปเฉลี่ยร้อยละ 65.46 ของราคาขาย และร้อยละ 64.8 กู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

3) *สภาพการทำกิจกรรมการตลาดพืชสมุนไพร* จากการรายงานการจัดจำหน่ายพืชสมุนไพรของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรร้อยละ 69.7 ไม่ทำกิจกรรมการตลาดพืชสมุนไพร ร้อยละ 30.3 ทำกิจกรรมการตลาดพืชสมุนไพร โดยมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมการตลาดที่แตกต่าง ดังนี้ ร้อยละ 16.2 ใช้รูปแบบสินค้าเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ร้อยละ 15.5 ใช้ต้นทุนเป็นปัจจัยในการตั้งราคา ร้อยละ 28.9 ตั้งราคาในระดับเดียวกับตลาด ร้อยละ 26.8 จัดจำหน่ายพืชสมุนไพรที่ทำกิจกรรมการตลาดให้กับผู้ค้าส่ง ร้อยละ 14.1 ทำการโฆษณาโดยใช้แผ่นพับ โปสเตอร์ และใบปลิวต่างๆ ร้อยละ 0.7 ประชาสัมพันธ์โดยใช้การจัดกิจกรรมพิเศษ ร้อยละ 1.4 ทำการส่งเสริมการขายโดยใช้วิธีการแจก ร้อยละ 0.7 ใช้วิธีการลดราคา และร้อยละ 0.7 ใช้วิธีการแถม

3. ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร

1) *ความต้องการประเด็นการส่งเสริม* เกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริมในระดับมากที่สุดทั้ง 3 ด้าน ตามลำดับค่าเฉลี่ย ได้แก่ *การตลาดพืชสมุนไพร* (3.63) ประเด็นการส่งเสริมด้านการตลาดพืชสมุนไพรที่เกษตรกรต้องการมากที่สุด ได้แก่ การพัฒนารูปแบบสินค้าการขายสินค้าให้ผู้ค้าส่ง และการขายโดยพนักงานขาย*การปลูกพืชสมุนไพร* (3.58) ประเด็นการส่งเสริมด้านการปลูกพืชสมุนไพรที่เกษตรกรต้องการมากที่สุด ได้แก่ การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช การเก็บเกี่ยว และการให้ปุ๋ย และ*การแปรรูปพืชสมุนไพร* (3.53) ประเด็นการส่งเสริมด้านการแปรรูปพืชสมุนไพรที่เกษตรกรต้องการมากที่สุด ได้แก่ วิธีการแปรรูปใช้ความร้อน ได้แก่ การต้ม การกลั่น การทำพาสเจอร์ไรส์ การทำสเตอริไรส์ เป็นต้น วิธีการแปรรูปโดยใช้ความเย็น ได้แก่ การสกัดเย็น และวิธีการแปรรูปโดยใช้สารเคมีได้แก่ การทอดด้วยน้ำมัน การสกัดด้วยแอลกอฮอล์ และการดองน้ำผึ้ง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ตารางที่ 1 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม

n = 142

ประเด็นการส่งเสริม	$\bar{X}$	SD.	ความหมาย
การปลูกพืชสมุนไพร	3.58	1.422	มาก
การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช	3.85	1.254	มาก
การเก็บเกี่ยว	3.69	1.385	มาก
การให้ปุ๋ย	3.65	1.395	มาก
การแปรรูปพืชสมุนไพร	3.53	1.219	มาก
วิธีการแปรรูปใช้ความร้อน ได้แก่ การต้ม การกลั่น การทำพาสเจอร์ไรส์ การทำสเตอริไรส์ เป็นต้น	3.70	0.975	มาก
วิธีการแปรรูปโดยใช้ความเย็น ได้แก่ การสกัดเย็น	3.66	1.038	มาก
วิธีการแปรรูปโดยใช้สารเคมี ได้แก่ การทอดด้วยน้ำมัน การสกัดด้วยแอลกอฮอล์ และการดองน้ำผึ้ง	3.58	1.100	มาก
การตลาดพืชสมุนไพร	3.63	1.303	มาก
การพัฒนารูปแบบสินค้า	3.80	1.329	มาก
การขายสินค้าให้ผู้ค้าส่ง	3.80	1.192	มาก
การขายโดยพนักงานขาย	3.77	1.247	มาก

2) ความต้องการวิธีการส่งเสริม เกษตรกรมีความต้องการประเด็นวิธีการส่งเสริมในระดับมากที่สุดทั้ง 3 ด้านตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ การส่งเสริมแบบกลุ่ม (3.77) วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มที่เกษตรกรต้องการมากที่สุด ได้แก่ การบรรยาย การสาธิต และการประชุมกลุ่มย่อย การส่งเสริมแบบมวลชน (3.60) วิธีการส่งเสริมแบบมวลชนที่เกษตรกรต้องการมากที่สุด ได้แก่ วิทยุโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ และการส่งเสริมแบบรายบุคคล (3.56) วิธีการส่งเสริมแบบรายบุคคลที่เกษตรกรต้องการมากที่สุด ได้แก่ การส่งเสริมผ่านทางโทรศัพท์ การส่งเสริมแบบตัวต่อตัว และการส่งสัญญาณภาพและเสียงทางโทรศัพท์มือถือหรือคอมพิวเตอร์

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ตารางที่ 2 ความต้องการวิธีการส่งเสริม

n = 142

วิธีการส่งเสริม	$\bar{X}$	SD.	ความหมาย
การส่งเสริมแบบรายบุคคล	3.56	1.249	มาก
การส่งเสริมผ่านทางโทรศัพท์	3.66	1.388	มาก
การส่งเสริมแบบตัวต่อตัว	3.63	1.323	มาก
การส่งสัญญาณภาพและเสียง ทางโทรศัพท์มือถือหรือคอมพิวเตอร์	3.56	1.101	มาก
การส่งเสริมแบบกลุ่ม	3.77	1.202	มาก
การบรรยาย	3.93	1.230	มาก
การสาธิต	3.90	1.187	มาก
การประชุมกลุ่มย่อย	3.87	1.080	มาก
การส่งเสริมแบบมวลชน	3.60	1.330	มาก
วิทยุโทรทัศน์	3.71	1.319	มาก
สื่อสิ่งพิมพ์	3.63	1.246	มาก
สื่อออนไลน์	3.62	1.393	มาก

4. ปัญหาเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร เกษตรกรมีปัญหาเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในระดับมากที่สุด 3 ด้าน ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ ปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปพืชสมุนไพร (3.69) โดยเกษตรกรมีปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืชมากที่สุด ปัญหาเกี่ยวกับการตลาดพืชสมุนไพร (3.59) โดยเกษตรกรมีปัญหาการแปรรูปตามมาตรฐานสากลที่มีต้นทุนสูง และปัญหาเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร (3.59) โดยเกษตรกรมีปัญหาการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรที่ไม่แน่นอน ทำให้วางแผนการผลิตได้ยาก

ตารางที่ 3 ปัญหาเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

n = 142

ปัญหา	$\bar{X}$	SD.	ความหมาย
ปัญหาเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร	3.59	1.427	มาก
โรคและแมลงศัตรูพืช	3.82	1.115	มาก
ปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปพืชสมุนไพร	3.69	1.213	มาก
การแปรรูปตามมาตรฐานสากลมีต้นทุนสูง	3.77	1.151	มาก
ปัญหาเกี่ยวกับการตลาดพืชสมุนไพร	3.59	1.427	มาก
การสั่งซื้อผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรไม่แน่นอน ทำให้วางแผนการผลิตได้ยาก	3.78	1.149	มาก

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

5. ความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร

1) ความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม เกษตรกรเห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริมในระดับมากที่สุด 3 ประเด็น ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ **การปลูกพืชสมุนไพร** (3.67) หน่วยงานส่งเสริมควรวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตดีและทนทานต่อโรคพืช สนับสนุนเงินทุนให้กับเกษตรกร และถ่ายทอดองค์ความรู้การปลูกพืชสมุนไพรที่เหมาะสมให้กับเกษตรกร **การแปรรูปพืชสมุนไพร** (3.67) เกษตรกรควรรวมกลุ่มการแปรรูปพืชสมุนไพร เพื่อลดต้นทุนในการซื้อเครื่องจักรและอุปกรณ์ ในขณะที่เดียวกับ หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อให้เกษตรกรนำไปใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียน และพัฒนาการแปรรูปพืชสมุนไพรให้มีความหลากหลายมากขึ้น และ**การตลาดพืชสมุนไพร** (3.66) หน่วยงานส่งเสริมควรติดตามสถานการณ์ตลาด เพื่อกำหนดปริมาณและแนวโน้มความต้องการของตลาดล่วงหน้า แล้วแจ้งให้เกษตรกรทราบศึกษาและวิจัยความต้องการและรสนิยมของผู้บริโภคต่างประเทศ เพื่อใช้ในการขยายฐานลูกค้าให้กว้างขึ้น และรณรงค์ให้ผู้บริโภคใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย แทนการนำเข้าจากต่างประเทศ

ตารางที่ 4 ความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม

n = 142

ประเด็นการส่งเสริม	$\bar{X}$	SD.	ความหมาย
การปลูกพืชสมุนไพร	3.67	1.219	มาก
- หน่วยงานส่งเสริมควรวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตดีและทนทานต่อโรคพืช	3.85	1.091	มาก
- หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนเงินทุนให้กับเกษตรกรในการปลูกพืชสมุนไพร	3.73	1.186	มาก
- หน่วยงานส่งเสริมควรถ่ายทอดองค์ความรู้การปลูกพืชสมุนไพรที่เหมาะสม	3.64	1.333	มาก
การแปรรูปพืชสมุนไพร	3.67	1.223	มาก
- เกษตรกรควรรวมกลุ่มการแปรรูปพืชสมุนไพร เพื่อลดต้นทุนในการซื้อเครื่องจักรและอุปกรณ์ต่างๆ	3.82	1.008	มาก
- หน่วยงานส่งเสริมควรสนับสนุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อให้เกษตรกรนำไปใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียน	3.70	1.409	มาก
- หน่วยงานส่งเสริมควรพัฒนาการแปรรูปพืชสมุนไพรให้มีความหลากหลายมากขึ้น	3.69	1.156	มาก
การตลาดพืชสมุนไพร	3.66	1.197	มาก
- หน่วยงานส่งเสริมควรติดตามสถานการณ์ตลาด เพื่อกำหนดปริมาณและแนวโน้มความต้องการของตลาดล่วงหน้า แล้วแจ้งให้เกษตรกรทราบ	3.82	1.063	มาก
- หน่วยงานส่งเสริมควรศึกษาและวิจัยความต้องการและรสนิยมของผู้บริโภคต่างประเทศ เพื่อใช้ในการขยายฐานลูกค้าให้กว้างขึ้น	3.75	1.101	มาก
- หน่วยงานส่งเสริมควรรณรงค์ให้ผู้บริโภคใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย แทนการนำเข้าจากต่างประเทศ	3.70	1.207	มาก

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

2) *ความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม* เกษตรกรเห็นด้วยกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม ในระดับมากที่สุด 3 วิธี ตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ *การส่งเสริมแบบกลุ่ม* (3.68) หน่วยงานส่งเสริมควรเข้ามาส่งเสริมการเกษตรอย่างต่อเนื่องบูรณาการงานส่งเสริมการเกษตรและรับผิดชอบร่วมกันกับหน่วยงานส่งเสริมการเกษตรที่เกี่ยวข้อง และฝึกอบรมเกษตรกรอาสาให้เป็นตัวแทนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้สามารถดูแลเพื่อนเกษตรกรยามฉุกเฉินและประชาสัมพันธ์ข่าวสารได้ *การส่งเสริมแบบมวลชน* (3.63) หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้มีการศึกษาดูงานฟาร์มที่ประสบความสำเร็จนอกชุมชนมากขึ้น จัดให้เกษตรกรได้มีโอกาสลงมือปฏิบัติในการอบรมแต่ละครั้ง และแบ่งการอบรมออกเป็นหลายๆครั้งตามหัวข้อ เพื่อมิให้การอบรมแต่ละครั้งมีเนื้อหามากจนเกินไป และ*การส่งเสริมแบบรายบุคคล* (3.63) หน่วยงานส่งเสริมควรจัดนิทรรศการความรู้ด้านการเกษตรที่รวมองค์ความรู้จัดทำสื่อที่เกษตรกรสามารถเข้าถึงสื่อได้ตลอดเวลาจัดทำสื่อแบบมวลชนด้านการเกษตรให้กับเกษตรกรเพิ่มมากขึ้น และเลือกภาพและเสียงประกอบสื่อที่มีลักษณะสะดุดตา ทำให้สื่อที่น่าสนใจ ไม่น่าเบื่อ

ตารางที่ 5 *ความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม*

n = 142

วิธีการส่งเสริม	$\bar{X}$	SD.	ความหมาย
การส่งเสริมแบบรายบุคคล	3.63	1.187	มาก
- หน่วยงานส่งเสริมควรเข้ามาส่งเสริมการเกษตรอย่างต่อเนื่อง	3.87	1.033	มาก
- หน่วยงานส่งเสริมทุกฝ่ายควรบูรณาการงานส่งเสริมการเกษตรและรับผิดชอบร่วมกัน	3.66	1.288	มาก
- หน่วยงานส่งเสริมควรฝึกอบรมเกษตรกรอาสาให้เป็นตัวแทนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้สามารถดูแลเพื่อนเกษตรกรยามฉุกเฉินและประชาสัมพันธ์ข่าวสารได้	3.63	1.235	มาก
การส่งเสริมแบบกลุ่ม	3.68	1.213	มาก
- หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้มีการศึกษาดูงานฟาร์มที่ประสบความสำเร็จนอกชุมชนมากขึ้น	3.81	1.058	มาก
- ในการอบรมแต่ละครั้ง หน่วยงานส่งเสริมควรจัดให้เกษตรกรได้มีโอกาสลงมือปฏิบัติด้วย	3.71	1.319	มาก
- หน่วยงานส่งเสริมควรแบ่งการอบรมออกเป็นหลายๆครั้งตามหัวข้อ เพื่อมิให้การอบรมแต่ละครั้งมีเนื้อหามากจนเกินไป	3.65	1.337	มาก
การส่งเสริมแบบมวลชน	3.63	1.208	มาก
- หน่วยงานส่งเสริมควรจัดนิทรรศการความรู้ด้านการเกษตรที่รวมองค์ความรู้หลายๆด้านในงานเดียว เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกรที่หลากหลายได้	3.81	1.291	มาก
- หน่วยงานส่งเสริมควรจัดทำสื่อที่เกษตรกรสามารถเข้าถึงสื่อได้ตลอดเวลา	3.74	1.270	มาก
- หน่วยงานส่งเสริมควรจัดทำสื่อแบบมวลชนด้านการเกษตรให้กับเกษตรกรเพิ่มมากขึ้น	3.63	1.235	มาก
- หน่วยงานส่งเสริมควรเลือกภาพและเสียงประกอบสื่อที่มีลักษณะสะดุดตา ทำให้สื่อที่น่าสนใจ ไม่น่าเบื่อ	3.63	1.318	มาก

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

สรุปแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร

ความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามประเด็นต่างๆ ได้แก่ 1) ประเด็นการส่งเสริมที่เกษตรกรต้องการมากที่สุด ได้แก่ การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช (3.85) 2) วิธีการส่งเสริมที่เกษตรกรต้องการมากที่สุด ได้แก่ การบรรยาย (3.93) 3) ปัญหาเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรที่เกษตรกรมีมากที่สุด ได้แก่ โรคและแมลงศัตรูพืช (3.82) 4) แนวทางการส่งเสริมด้านประเด็นการส่งเสริมที่เกษตรกรเห็นด้วยมากที่สุด ได้แก่ หน่วยงานส่งเสริมควรวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตดีและทนทานต่อโรคพืช (3.85) และ 5) แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริมที่เกษตรกรเห็นด้วยมากที่สุด ได้แก่ หน่วยงานส่งเสริมควรเข้ามาส่งเสริมการเกษตรอย่างต่อเนื่อง (3.87) ดังนั้น แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรครั้งนี้ หน่วยงานส่งเสริมควรอบรมในหัวข้อการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ผ่านวิธีการบรรยาย โดยจัดการบรรยายอย่างต่อเนื่อง ร่วมกับการวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตดีและทนทานต่อโรคพืช เพื่อแก้ปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืชให้กับเกษตรกร

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

ต้นทุนจากการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ ค่าเฉลี่ยของต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ คือ 3,797.67 บาท ในขณะที่ ดนัย ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเศียรศาสตร์ (2559, น. 573-574) ศึกษาต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรเชิงเพิงแบ่งต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ต้นทุนที่เป็นเงินสด และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด

ตารางที่ 6 ต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรจากงานวิจัยของดนัย ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเศียรศาสตร์ (2559)

พืชสมุนไพร	ต้นทุนที่เป็นเงินสด (บาทต่อไร่)	ต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด (บาทต่อไร่)	ต้นทุนรวม (บาทต่อไร่)
โพล	2,600.00	5,087.50	7,687.50
ว่านสาวหลง	2,160.00	4,487.50	6,647.50
เสลดพังพอน	6,560.00	3,643.75	10,803.75
ค่าเฉลี่ย	3,773.00	4,406.25	8,379.50

ที่มา : ดนัย ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเศียรศาสตร์ (2559, น. 573-574)

ค่าเฉลี่ยของต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรต่อไร่ 3,797.67 บาท สอดคล้องกับค่าเฉลี่ยของต้นทุนที่เป็นเงินสดของการปลูกโพล ว่านสาวหลง และเสลดพังพอน แต่ไม่สอดคล้องกับค่าเฉลี่ยต้นทุนรวมของการปลูกโพล ว่านสาวหลง และเสลดพังพอน เนื่องจากต้นทุนรวมรวมต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดอยู่ด้วย ดังนั้น ต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในเขตเทศบาลแม่แจ่มต่ำกว่าต้นทุนรวมของการผลิตพืชสมุนไพรในงานวิจัยของดนัย ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเศียรศาสตร์ (2559) อาจเป็นเพราะเกษตรกรไม่ได้คำนวณต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดเข้าไปด้วย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

วิธีการแปรรูปพืชสมุนไพร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 87.3 แปรรูปโดยวิธีทำแห้ง ได้แก่ การตากแดด การผึ่งลม และการใช้เครื่องอบ สอดคล้องกับพนารัช ปรีดาการณ์ และเดิณธรรม สิทธิเลิศ (2561, น.650) ศึกษากลยุทธ์การพัฒนากระชายดำและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกระชายดำ พบว่า เกษตรกรเลือกแปรรูปกระชายดำด้วยวิธีการอบแห้งประมาณร้อยละ 70.0 ของผลผลิต สาเหตุที่เกษตรกรนิยมใช้วิธีทำแห้งนั้น เนื่องจากเป็นวิธีที่ทำได้ง่ายและต้นทุนต่ำ

การประชาสัมพันธ์ พบว่า เกษตรกรใช้การประชาสัมพันธ์โดยการใช้สื่อสิ่งพิมพ์และการจัดกิจกรรมพิเศษ ซึ่งอารยา เสือเดช (2559, น.64) ศึกษากระบวนการส่งเสริมการขายสินค้าผ่านช่องทางระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ กรณีศึกษา : วิสาหกิจชุมชนสายบัว พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนสายบัวใช้ไลน์แอคในการประชาสัมพันธ์สินค้าเป็นหลัก ซึ่งเป็นกลยุทธ์การตลาดที่น่าสนใจเนื่องจากคนไทยใช้ไลน์มากถึง 44 ล้านคน (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2562, 2 กุมภาพันธ์, น.1)

2. ความต้องการประเด็นการส่งเสริมและวิธีการส่งเสริมของเกษตรกร

2.1 ความต้องการประเด็นการส่งเสริม

การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมในระดับมาก และเป็นอันดับที่ 1 ด้านการปลูกพืชสมุนไพร หากวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรที่พบว่าเกษตรกรร้อยละ 97.2 ใช้ทั้งสารเคมีและวิธีธรรมชาติ อาจเป็นไปได้ว่าเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลแม่แจ่มรับรู้ถึงพิษภัยของการใช้สารเคมีในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช จึงต้องการได้รับการส่งเสริมในประเด็นนี้มากที่สุด เพราะเป็นประเด็นที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของตนเอง ดังที่อนันต์ ไชยกุลวัฒนา และคณะ (2559, น.95) สำรวจความรู้ด้านสุขภาพของเกษตรกรที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในพื้นที่อีสานใต้ 3 จังหวัด พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการรับรู้ถึงพิษภัยของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในระดับดีมาก

2.2 ความต้องการวิธีการส่งเสริม

การส่งเสริมผ่านทางโทรศัพท์ เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริมในระดับมาก และเป็นอันดับ 1 ด้านวิธีการส่งเสริมแบบรายบุคคลการส่งเสริมผ่านทางโทรศัพท์เป็นวิธีการส่งเสริมที่เกษตรกรต้องการมากที่สุด อาจเป็นเพราะคนไทยนิยมใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่มากขึ้นทุกปี (ศูนย์ข้อมูลวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมแห่งชาติ, ม.ป.ป., น.1)

3. ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

เกษตรกรมีปัญหาด้านการแปรรูปตามมาตรฐานสากลมีต้นทุนสูงในระดับมาก และเป็นอันดับ 1 ด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร โดยทั่วไป จะเห็นได้ว่าเกษตรกรเพียงแค่อ้อยละ 16.9 ได้รับการรับรองมาตรฐานสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) และไม่มีเกษตรกรรายใดได้รับการรับรองมาตรฐานอื่น เนื่องจากต้นทุนที่สูงในการขอรับรองมาตรฐาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้ โดยทั่วไป การผลิตอาหารให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลต้องเริ่มจากการขอรับรองมาตรฐานสำนักคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ก่อน จึงจะสามารถขอมาตรฐานอื่นๆ ได้ ได้แก่ หลักเกณฑ์และวิธีการที่ดีในการผลิต (Good Manufacturing Practices หรือ GMP) การวิเคราะห์อันตรายและจุดวิกฤตที่ต้องควบคุม (Hazard Analysis Critical Control Point หรือ HACCP) และมาตรฐานฮาลาล การขออนุญาตตามมาตรฐานของสำนักคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) จำเป็นต้องขอใบอนุญาตโรงงานก่อน ซึ่งต้องสร้างอาคารแยกออกมาจากที่อยู่อาศัย ผู้ผลิตต้องเดินทางมายื่นเรื่องที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ห่างจากเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มประมาณ 117 กิโลเมตร นอกจากนั้น การขอ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

อนุญาตโรงงานบางประเภท เช่น โรงงานผลิตผลิตภัณฑ์เสริมอาหารจำเป็นต้องยื่นขออนุญาตที่สำนักคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ที่จังหวัดนนทบุรี ซึ่งผู้ผลิตต้องเดินทางไปติดต่อกับตัวเอง จากนั้น ผู้ผลิตต้องขออนุญาตผลิตภัณฑ์ที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ ผู้ผลิตต้องส่งตรวจตัวอย่างแต่ละผลิตภัณฑ์เพื่อวิเคราะห์ความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ที่กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ สาขาเชียงใหม่ ซึ่งตั้งอยู่ที่อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มประมาณ 130 กิโลเมตร นอกจากเสียค่าเดินทางแล้วยังต้องเสียค่าวิเคราะห์ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ละ 3,000 ถึง 7,000 บาท และต้องทำซ้ำทุกๆ 2 ปี

4. ความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร

4.1 ความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม

หน่วยงานส่งเสริมที่มีหน้าที่วิจัยพันธุ์พืช เช่น กองวิจัยพัฒนาเมล็ดพันธุ์พืชกรมวิชาการเกษตร ควรวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตดีและทนทานต่อโรคพืช เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก และเป็นอันดับ 1 ด้านการปลูกพืชสมุนไพร อาจเป็นเพราะการวิจัยและพัฒนาพันธุ์พืชเป็นสิ่งที่จะต้องให้หน่วยงานที่มีองค์ความรู้เฉพาะด้าน และต้องใช้อุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์และห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ เกษตรกรไม่สามารถพัฒนาสายพันธุ์เองได้ จึงจำเป็นต้องพึ่งพาหน่วยงานที่มีความรู้เฉพาะทางในการพัฒนาสายพันธุ์

4.2 ความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรด้านวิธีการส่งเสริม

หน่วยงานส่งเสริม เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอแม่แจ่ม เทศบาลตำบลแม่แจ่ม และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ควรเข้ามาส่งเสริมการเกษตรอย่างต่อเนื่อง เกษตรกรเห็นด้วยในระดับมาก และเป็นอันดับ 1 ด้านการส่งเสริมแบบรายบุคคล เนื่องจากการดำเนินงานของหน่วยงานส่งเสริมการเกษตรมักทำงานตามงบประมาณ ทำให้การทำงานขาดความต่อเนื่อง ทั้งนี้ แนวทางการส่งเสริมการเกษตรโดยผ่านองค์การเกษตรกรเป็นแนวทางการส่งเสริมที่มีความต่อเนื่องมากกว่า (สิน พันธุ์พินิจ, 2544, น.275) เนื่องจากเกษตรกรเป็นผู้กำหนดการดำเนินงานเอง ดังนั้น นักส่งเสริมการเกษตรอาจสนับสนุนให้เกษตรกรรวมตัวกันจัดตั้งองค์กรเกษตรกรผู้ผลิตพืชสมุนไพร เพื่อเพิ่มความต่อเนื่องในการส่งเสริมการเกษตร

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้สำหรับเกษตรกร

1) การวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินและเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตร ดังนั้น เกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มสามารถขยายพื้นที่การปลูกพืชสมุนไพรที่เป็นที่ต้องการของผู้ซื้อโดยการเช่าที่ดินเนื่องจากมีต้นทุนที่ต่ำกว่าการซื้อที่ดิน

2) เนื่องจากการวิจัยพบว่า โรคและแมลงศัตรูพืชเป็นปัญหาที่เกษตรกรมองว่าสำคัญที่สุด ด้านการปลูกพืชสมุนไพร เกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มควรศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับโรคและแมลงศัตรูพืชให้ดีกว่าก่อนลงมือปลูก โดยเกษตรกรสามารถขอข้อมูลดังกล่าวได้จากสำนักงานเกษตรอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

3) ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการเก็บรักษาและแปรรูปพืชสมุนไพร เกษตรกรมองว่าปัญหาที่ว่าการแปรรูปตามมาตรฐานสากลมีต้นทุนสูงเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดและเกษตรกรเห็นด้วยมากที่สุดกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ดังนั้น เกษตรกรผู้ผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มควรรวมกลุ่มกันเพื่อแปรรูปพืชสมุนไพรในรูปแบบหจกชุมชน เพื่อให้สามารถลดต้นทุนในการซื้อเครื่องจักรและอุปกรณ์ต่างๆ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

4) เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมองว่าปัญหาที่สำคัญที่สุดสำหรับการตลาดพืชสมุนไพร คือ การสั่งซื้อผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรไม่แน่นอน ทำให้วางแผนการผลิตได้ยาก เกษตรกรผู้ผลิตพืชสมุนไพรในเขตเทศบาลตำบลแม่แจ่มควรผลิตพืชสมุนไพรแบบเกษตรพันธสัญญากับผู้ซื้อ เช่น โรงงานผลิต คลินิกแพทย์แผนไทย หรือร้านขายยาสมุนไพร เป็นต้น เพื่อให้สามารถทราบความต้องการของลูกค้าล่วงหน้า และวางแผนการปลูกอย่างเหมาะสม

5) ผลการวิจัยพบว่า โดยรวม เกษตรกรมองว่าปัญหาเกี่ยวกับการแปรรูปพืชสมุนไพรเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด ดังนั้น หากเกษตรกรมีทรัพยากรที่จำกัด เกษตรกรควรเลือกศึกษาหาความรู้เรื่องการแปรรูปพืชสมุนไพรก่อน โดยติดต่อศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขอความรู้การแปรรูปพืชสมุนไพร

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้สำหรับนักส่งเสริมการเกษตร

1) ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริมมากที่สุด แบ่งตามประเด็น ดังนี้ 1) การปลูกพืชสมุนไพร การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช 2) การแปรรูปพืชสมุนไพร วิธีการแปรรูปด้วยการใช้ความร้อน ได้แก่ การต้ม การกลั่น การทำพาสเจอร์ไรส์ การทำสเตอริไรส์ เป็นต้น และ 3) การตลาดพืชสมุนไพร การพัฒนารูปแบบสินค้า และการขายสินค้าให้ผู้ค้าส่ง ดังนั้น นักส่งเสริมการเกษตรควรเน้นการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในหัวข้อดังกล่าว และเนื่องจากโดยรวม เกษตรกรมีความต้องการประเด็นการส่งเสริมด้านการตลาดพืชสมุนไพร ดังนั้น หากทรัพยากรมีจำกัด นักส่งเสริมการเกษตรควรเลือกส่งเสริมด้านการตลาดพืชสมุนไพร

2) ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริมมากที่สุด แบ่งตามวิธีการ ดังนี้ 1) การส่งเสริมแบบรายบุคคล การส่งเสริมผ่านทางโทรศัพท์ 2) การส่งเสริมแบบกลุ่ม การบรรยาย 3) การส่งเสริมแบบมวลชน การส่งเสริมผ่านวิทยุโทรทัศน์ ดังนั้น นักส่งเสริมการเกษตรควรเลือกใช้วิธีการส่งเสริมดังกล่าว และเนื่องจากโดยรวม เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มมากที่สุด ดังนั้น หากทรัพยากรมีจำกัด นักส่งเสริมการเกษตรควรเลือกการส่งเสริมแบบกลุ่ม

3) ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรที่เกษตรกรต้องการมากที่สุด แบ่งตามวิธีการส่งเสริม มีดังต่อไปนี้ 1) การส่งเสริมแบบรายบุคคล หน่วยงานส่งเสริมการเกษตรที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภอแม่แจ่ม เทศบาลตำบลแม่แจ่ม และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ควรเข้ามาส่งเสริมการเกษตรอย่างต่อเนื่อง 2) การส่งเสริมแบบกลุ่ม หน่วยงานส่งเสริมการเกษตรที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภอแม่แจ่ม เทศบาลตำบลแม่แจ่ม และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ควรจัดให้มีการศึกษาดูงานฟาร์มที่ประสบความสำเร็จนอกชุมชนมากขึ้น และ 3) การส่งเสริมแบบมวลชน หน่วยงานส่งเสริมการเกษตรที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภอแม่แจ่ม เทศบาลตำบลแม่แจ่ม และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ควรจัดนิทรรศการความรู้ด้านการเกษตรที่รวมองค์ความรู้หลายๆด้านในงานเดียว เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกรที่หลากหลายได้ ดังนั้น นักส่งเสริมการเกษตรควรเลือกแนวทางการส่งเสริมดังกล่าว เนื่องจากเกษตรกรเห็นด้วยมากที่สุด และเนื่องจากโดยรวม เกษตรกรเห็นด้วยกับวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มมากที่สุด ดังนั้น หากทรัพยากรมีจำกัด นักส่งเสริมการเกษตรควรเลือกวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม

4) เนื่องจากเกษตรกรเห็นด้วยมากที่สุดกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการส่งเสริม ด้านการปลูกพืชสมุนไพร ว่าควรมีการวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์พืชสมุนไพรที่ให้ผลผลิตดีและทนทานต่อโรคพืช ดังนั้น กองวิจัยพัฒนาเมล็ดพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร ควรเน้นการวิจัยและพัฒนาเพื่อค้นหาสายพันธุ์พืชสมุนไพรที่ให้ผลผลิตดีและทนทานต่อโรค และกระจายเมล็ดพันธุ์พืชดังกล่าวให้ถึงมือเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรต่อไป

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

5) จากผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรเห็นด้วยมากที่สุดกับแนวทางการผลิตพืชสมุนไพร ด้านการตลาดพืชสมุนไพร ว่าหน่วยงานส่งเสริมที่เกี่ยวข้องกับการพยากรณ์ความต้องการสินค้าเกษตร อันได้แก่ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรติดตามสถานการณ์ตลาด เพื่อกำหนดปริมาณและแนวโน้มความต้องการของตลาดล่วงหน้า แล้วแจ้งให้เกษตรกรทราบ ดังนั้น สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ควรพยากรณ์ความต้องการพืชสมุนไพรและกระจายข้อมูลให้ถึงมือเกษตรกรผู้ผลิตพืชสมุนไพรต่อไป

6) จากการวิจัย พบว่า โดยรวม เกษตรกรเห็นด้วยมากที่สุดกับแนวทางการผลิตพืชสมุนไพร ด้านการปลูกพืชสมุนไพร และด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร ดังนั้น หากทรัพยากรมีจำกัด นักส่งเสริมการเกษตรควรเลือกส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร ด้านการปลูกพืชสมุนไพร หรือด้านการแปรรูปพืชสมุนไพร

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอาจมีผลกระทบต่อการผลิตพืชสมุนไพร เช่น การทำ SWOT Analysis เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการผลิตพืชสมุนไพร จากนั้น จึงกำหนดกลยุทธ์และแผนการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรให้กับเกษตรกรในพื้นที่

2) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรแต่ละชนิด เนื่องจากเกษตรกรปลูกพืชสมุนไพรที่หลากหลาย ทำให้มีข้อมูลเฉพาะที่ต่างกันไป เช่น วิธีการปลูก ต้นทุนต่อไร่ กำไรต่อไร่ วิธีการแปรรูป เป็นต้น จึงอาจทำให้มีแนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรที่แตกต่างกันไป

3) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร เช่น นักส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ กลุ่มแพทย์แผนไทย ผู้ประกอบการโรงงานแปรรูป ผู้จำหน่ายสินค้าสมุนไพร หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร เป็นต้น เพื่อรับทราบมุมมองที่หลากหลายเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรและนำมากำหนดแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรที่เหมาะสม

4) ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบสภาพการผลิตพืชสมุนไพรกับเกษตรกรในพื้นที่อื่นที่ประสบความสำเร็จในแต่ละประเด็น เพื่อเรียนรู้ปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้เกษตรกรในพื้นที่นั้นประสบความสำเร็จ และนำองค์ความรู้นี้มาปรับปรุงกระบวนการผลิตของเกษตรกรต่อไป

5) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการคำนวณต้นทุนทั้งแบบเงินสดและต้นทุนแบบไม่ใช่เงินสด เพื่อให้สามารถสะท้อนต้นทุนที่แท้จริงของการผลิตพืชสมุนไพร

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุขและองค์การภาครัฐ-เอกชน. (2560). *แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทยฉบับที่ 1*

(พ.ศ. 2560-2564). กรมการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข : นนทบุรี.

दनัย ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเศียรศาสตร์ (2559). ต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรเชียงเพ็ง.

แก่นเกษตร 44(ฉบับพิเศษ 1), 571-576.

เทศบาลตำบลแม่แจ่ม. (2561). *แผนพัฒนาเทศบาลตำบลแม่แจ่ม*. สืบค้นจาก

<http://www.maechaem.go.th/index.php?op=dynamiccontent&id=15701>

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

- ฝ่ายนโยบายและแผน กองแผนและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่. (2559). แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ.2561-2564). องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ : เชียงใหม่.
- พนารัช ปรีดากรณ์ และเติมธรรม สิทธิเลิศ. (2561). กลยุทธ์การพัฒนากระชวยดำและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกระชวยดำ. *การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิชาการระดับชาติ UTCC Academic Day ครั้งที่ 2 วันที่ 8 มิถุนายน 2561*, 646-661.
- ภัชรบท ฤทธิเต็ม. (2558). *บทสังเคราะห์งานวิจัย การพัฒนาศักยภาพวัดเป็นศูนย์สุขภาพชุมชนเชิงบูรณาการ*. ศูนย์วิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : พระนครศรีอยุธยา.
- ศูนย์ข้อมูลวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.) IT-T005 จำนวนหมายเลขโทรศัพท์เคลื่อนที่ต่อประชากร 100 คน จำแนกตามประเทศในกลุ่มอาเซียนบวก 6 ปี 2556-2560. สืบค้นจาก<http://stiic.sti.or.th/stat/ind-it/it-t005/>
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2562, 2 กุมภาพันธ์). *ETDA เผยมูลค่า e-Commerce ไทยโตต่อเนื่อง ยอดปี 2561 พุ่งสูง 3.2 ล้านล้านบาท*. สืบค้นจาก <https://www.etda.or.th/content/etda-เผย-อีคอมเมิร์ซ-ไทย-โตต่อเนื่อง-2561-3-2-ล้านล้านบาท.html>
- สิน พันธุ์พินิจ. (2544). *การส่งเสริมการเกษตร*. บริษัท รวมสาส์น จำกัด: กรุงเทพฯ.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่. (ม.ป.ป.). *หนาวนั้ที่เมืองแกนครั้ที่ 5*. สืบค้นจาก https://www.chiangmaipao.go.th/th/activities_detail.php?ID=2777
- อนันต์ ไชยกุลวัฒนา เมธีรัตน์ มั่นวงศ์ และวชิรศักดิ์ ปกาสิต. (2559). การสำรวจความรู้ด้านสุขภาพของเกษตรกรที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในพื้นที่อีสานใต้ 3 จังหวัด. *ศรีนครินทร์เวชสาร*, 31(1), 92-104.
- อารยา เสือเดช. (2559). *กระบวนการส่งเสริมการขายสินค้าผ่านช่องทางระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ กรณีศึกษา: วิสาหกิจชุมชนสายบัว*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.